

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2025
IJTIMOIY FANLAR

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

G.M.Bozorova	
Sayyid Sharif Jurjoniyning ontologik va gnoseologik qarashlari.....	115
L.S.Sultonova	
Sharq allomalarining ilmiy merosida bag'rikenglik va murosa madaniyati masalasi va uning yurtimiz taraqqiyotida tutgan o'rni.....	119
U.K.Kurbanova	
Abu Ismoil Abdulloh Ansoriy tasafuviy qarashlarining falsafiy tahlili	124
M.H.Mo'minova	
Ibn Sino asarlari va risolalarining ilm-fan taraqqiyotida tutgan o'rni	128
K.J.Ochilova	
Imom At-Termiziya oid tadqiqotlarning ilmiy tahlili	132
B.X.Karimov	
Ongni boshqarish falsafasi.....	136
R.S.Raupova, Sh.Bobokalonova	
Abu Ali Ibn Sino buyuk faylasuf va gumanist olim	141
P.X.Qaxorov	
Zamonaviy jamiyatda inson qadri va axloqiy me'yorlarning o'zgarishi	147
U.M.Paxriddinov	
Globalashuv jarayonlarining O'zbekistondagi mehnat migratsiyasiga ta'sirining ijtimoiy-falsafiy tahlili	152
Z.B.G'ulomov	
Dezinformatsion ziddiyatlar sharoitida yolg'on axborotlarni ijtimoiy fikr va jamoatchilik nazorati asosida tartibga solish istiqbollari.....	158
A.A.Tojiddinov	
Abu Ishoq Kalobodiy ilmiy merosining zamonaviy tadqiqotlarda o'rganilishi masalalari.....	164
G.A.Qamariddinova	
"Rashahotu aynil-hayot" asaridagi rashhalarda jamiyat rivojlanishiga doir g'oyalarning falsafiy tahlili	172
H.H.Yuldashxodjaev	
Musoxonxoja Dahbidiy asarlarida Xojagon-Naqshbandiya ta'limotidagi g'oyalarning qiyosiy tahlili.....	175
H.H.Yuldashxodjaev	
Musoxonxoja Dahbidiy asarlarida Xojagon-Naqshbandiya ta'limotidagi g'oyalarning qiyosiy tahlili (2-qism).....	180
Z.I.Narziyev	
Aziziddin Nasafiyning "Tanzil" asari - tasavvuf falsafasiga oid muhim manba	185
M.M.Mamasaliyev	
Postmodern jamiyatda o'zgalarga toqatlilik qadriyatlarining falsafiy-intellektual asoslari.....	189

SIYOSAT

T.A.Azizov	
Favqulodda ekologik vaziyatlarni bartaraf etishga oid davlat siyosatini amalga oshirish mexanizmlarining xorij tajribalarini qo'llash imkoniyatlari.....	193
S.U.Yuldashev	
Davlat boshqaruvida ijtimoiy-madaniy texnologiyalarning ratsionallashtirish	197
O'.N.Ahmedova	
Kuchli ijtimoiy siyosat va ma'naviy tarbiya strategiyasi	201
X.R.Ikramov	
Yangi O'zbekistonda fuqarolik xizmati sohasida kadrlarni tayyorlash tizimini modernizatsiyalash zaruriyati.....	205
A.M.Abjalov	
Jamoat xavfsizligi tizimida axborot texnologiyalarni joriy etishning ijtimoiy-siyosiy mohiyati	210
G.B.Umarova, A.Nurullaeva	
Mahalla – totuvlik va bag'rikenglik omili: Markaziy Osiyo mintaqasi tajribasi	214
S.S.Yakubov	
Kanada: milliy birlikka erishish tajribasi	218

UO'K: 101-124(5)

**POSTMODERN JAMIYATDA O'ZGALARGA TOQATLILIK QADRIYATLARINING
FALSAFIY-INTELLEKTUAL ASOSLARI****ФИЛОСОФСКО-ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ОСНОВАНИЯ ЦЕННОСТЕЙ
ТОЛЕРАНТНОСТИ К ДРУГИМ В ПОСТМОДЕРНЕСТРОВСКОМ ОБЩЕСТВЕ****PHILOSOPHICAL AND INTELLECTUAL FOUNDATIONS OF THE VALUES OF
TOLERANCE TO OTHERS IN POSTMODERNESTRIAN SOCIETY****Mamasaliyev Mirzoulug' Mirsaidovich**
Qarshi davlat texnika universiteti tadqiqotchisi**Annotatsiya**

Maqolada ijtimoiy parchalanish, axloqiy mo'ljallarning yo'qolishi va keskinlikning oshishi kabi jamiyat uchun bag'rikenglikning deformatsiyasi oqibatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Ta'lim, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va ochiq muloqot maydonlarini yaratishga asoslangan muammoni hal qilishning mumkin bo'lgan yo'llari taklif etiladi va zamonaviy dunyoda bag'rikenglik konsepsiyasini qayta ko'rib chiqish zarurligi ta'kidlanadi.

Аннотация

В статье рассматриваются социальные проблемы, моральные проблемы, связанные с раскалыванием и кескинликованием в условиях жамията, как отдельные факторы, влияющие на деформацию. В связи с тем, что в настоящее время не существует единого мнения о том, как можно решить эту проблему, ученые, критически мыслящие и точные встречи на площадках развития, могут подчеркнуть необходимость решения этой проблемы, предложив этилам и современным мировоззренческим концепциям подход к решению этой проблемы.

Abstract

The article considers social problems, moral problems associated with splitting and keskinlinking in jamiyat conditions as separate factors affecting deformation. Due to the fact that there is currently no consensus on how to solve this problem, scientists who think critically and accurately meet at development sites can emphasize the need to solve this problem by offering ethical and modern worldview concepts an approach to solving this problem.

Ключевые слова: Постмодернизм, деформация толерантности, релятивизм ценностей, избыточность информации, глобализация, социальная фрагментация, ложная толерантность, избирательная толерантность, агрессивная толерантность, безразличие, инструментализация толерантности, социальная напряженность, потеря идентичности, критическое мышление, межкультурный диалог, эмпатия, гражданское общество, плюрализм, культурное разнообразие, социальная поляризация

Kalit so'zlar: Postmodernizm, Bag'rikenglik deformatsiyasi, Qadriyatlar relyativizmi, Axborot ortiqchaligi, Globallashuv, Ijtimoiy parchalanish, Soxta bag'rikenglik, Tanlab olingan bag'rikenglik, Agressiv bag'rikenglik, Befarqlik, Bag'rikenglikni instrumentalizatsiya qilish, Ijtimoiy keskinlik, O'zlikning yo'qolishi, Tanqidiy fikrlash, Madaniyatlararo muloqot, Empatiya, Fuqarolik jamiyati, Plyuralizm, Madaniy xilma-xillik, Ijtimoiy qutblanish

Key words: Postmodernism, tolerance deformation, value relativism, information redundancy, globalization, social fragmentation, false tolerance, selective tolerance, aggressive tolerance, indifference, instrumentalization of tolerance, social tension, loss of identity, critical thinking, intercultural dialogue, empathy, civil society, pluralism, cultural diversity, social polarization

KIRISH

XX asr insoniyat tarixidagi eng qudratli asr sifatida ularga nafaqat ikkita jahon urushini, ilmfan yutuqlarining cho'qqisini, inson psixologiyasidagi mutlaq o'zgarishlarni, balki modernizm va postmodernizm kabi ikkita global tendensiyalarni ham taqdim etdi[1].

Tolerantlik muammosiga qiziqish dunyoda va O'zbekistonda sodir bo'layotgan siyosiy va madaniy voqealar bilan oqlanadi. Yurtdoshlarimizning fikricha, zamonaviy jamiyatda aynan bag'rikenglik yetishmaydi, degan fikr ustunlik qiladi, chunki tafovutlarga (irqiy, etnik, diniy, yosh, jins va boshqalar) toqat qilmaslik odamlarni halokatli oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, bag'rikenglikni barcha kasalliklarga davo deb bo'lmaydi, degan tushuncha shakllanmoqda. Turli fanlarda bag'rikenglik juda muammoli, qarama-qarshi va hatto paradoksal tushuncha sifatida

tushuniladi, bu ijtimoiy hodisani yaxshi bilmaydigan odamlar tomonidan tanqid qilinadi. Shu munosabat bilan, bag'rikenglik ko'plab zamonaviy olimlar tomonidan instrumental qiymat sifatida ko'rib chiqiladi, ya'ni. bu boshqa, muhimroq qiymatga erishishga yordam beradi[1]. Shuning uchun ham bag'rikenglik maqsad sifatida emas, balki ijtimoiy munosabatlar uchun vosita, minimal talab sifatida taqdim etiladi. Tolerant jamiyat sharoitidagina inson va jamiyatning real imkoniyatlarini to'liq ochib berish mumkin. Tolerantlik muammosini o'rganish tarixi shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda bag'rikenglikni faqat moda shiori yoki siyosiy modaga hurmat sifatida ko'rib bo'lmaydi. Fan va amaliyotda quyidagi savollar ayniqsa dolzarbdir: Odamlarning bir-biriga nisbatan bag'rikeng munosabatini qanday rivojlantirish mumkin? Millatlararo nizolar muammosini qanday hal qilish mumkin? Ijtimoiy, fiziologik va boshqalarni idrok qilishni qanday o'rganish mumkin odamlar o'rtasidagi farqlar va ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish? Bugungi kunda bag'rikenglik strategiyasi qanday bo'lishi kerak?

Postmodernizm davrida jamiyat paradoksal vaziyatga duch kelmoqda: bag'rikenglik va plyuralizm g'oyalarini e'lon qilgan holda, u ayni paytda ushbu qadriyatlarining inqirozini boshdan kechirmoqda. Boshqalarga nisbatan bag'rikenglikning deformatsiyasi tobora ko'zga tashlanadigan hodisaga aylanib, chuqur tahlil va anglashni talab qilmoqda.

Dastlab inson madaniyatlari, e'tiqodlari va turmush tarzlarining xilma-xilligini hurmat qilish va qabul qilish sifatida tushunilgan bag'rikenglik postmodernistik jamiyatda sezilarli o'zgarishlarga duch kelmoqda. Bu o'zgarishlar nafaqat bag'rikenglik konsepsiyasini nazariy anglashga, balki uning odamlarning kundalik hayotida, ijtimoiy institutlarda va siyosiy jarayonlarda amaliy namoyon bo'lishiga ham ta'sir ko'rsatmoqda[1].

Bag'rikenglik deformatsiyasini o'rganishning dolzarbligi bir qator omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, turli belgilar (siyosiy, madaniy, diniy) bo'yicha jamiyatning o'sib borayotgan qutblanishi keskinlik va nizolarni keltirib chiqarmoqda, ularni bag'rikenglik tamoyillari yumshatishi kerak edi. Ikkinchidan, globallashtirish va axborot texnologiyalarining rivojlanishi turli madaniyatlar va dunyoqarashlarning yanada yaqinroq o'zaro aloqasiga olib kelmoqda, bu esa bag'rikenglikni tushunish va amalga oshirishga yangi yondashuvlarni talab qiladi. Uchinchidan, bag'rikenglik g'oyalaridan siyosiy kurashning vositasi sifatida foydalanish tendensiyasi kuzatilmoqda, bu esa ularning buzilishi va qadrsizlanishiga olib keladi.

Ushbu maqolada biz postmodernistik jamiyatda bag'rikenglik deformatsiyasining asosiy jihatlarini ko'rib chiqamiz, bu hodisaning sabablari, uning namoyon bo'lishi va oqibatlarini tahlil qilamiz. Bag'rikenglikni tushunishdagi konseptual o'zgarishlarga, uning transformatsiyasiga ta'sir qiluvchi omillarga, shuningdek, salbiy tendensiyalarni yengib o'tish va bag'rikenglikning xilma-xil dunyoda uyg'un yashashning asosi sifatidagi haqiqiy ma'nosini tiklashning mumkin bo'lgan yo'llariga alohida e'tibor qaratiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

1. Adabiyotlarda postmodern jamiyatidagi bag'rikenglik tamoyillari ko'pincha ikki asosiy yo'nalishda tahlil qilinadi:

2. Madaniy integratsiya: Postmodern jamiyatida turli madaniyatlarning integratsiyasi, ularning o'zaro ta'siri va yangilanishi muhim ahamiyatga ega. Madaniyatlar o'rtasidagi muloqot, jamiyatdagi bag'rikenglikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Ijtimoiy konstruktsiya: Bag'rikenglik konsepsiyasi ijtimoiy konstruktsiya sifatida qabul qilinadi. Bu, jamiyatning har bir a'zosining o'z o'rnini va rolini aniqlashda, ularning ijtimoiy va madaniy kontekstiga asoslanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Postmodernizm, falsafiy va madaniy oqim sifatida, universal haqiqatlardan voz kechish va ko'plab nuqtai nazarlarni tan olish bilan tavsiflanadi. Bu kontekstda bag'rikenglik odamlar, ularning qarashlari va turmush tarzi o'rtasidagi farqlarni qabul qilish va hurmat qilish qobiliyati sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Biroq, postmodernistik jamiyatda bag'rikenglik konsepsiyasi ko'pincha buzilishga duchor bo'ladi. Farqlarni chinakam hurmat qilish va muloqotga tayyor bo'lish o'rniga, bag'rikenglik ko'pincha befarqlikka yoki hatto ijtimoiy nazorat shakliga aylanadi, bunda har qanday tanqid yoki kelishmovchilik bag'rikengsizlik namoyon bo'lishi sifatida qabul qilinadi[2].

Bir nechta asosiy omillar postmodernistik jamiyatda bag'rikenglikning deformatsiyasiga yordam beradi

a) Qadriyatlar relyativizmi: Mutlaq haqiqatlarni inkor etuvchi postmodernistik falsafa maqbul va nomaqbul xatti-harakatlar o'rtasidagi chegaralarning yo'qolishiga olib kelishi mumkin.

FALSAFA

b) Axborot ortiqchaligi: Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlardagi ziddiyatli ma'lumotlarning ko'pligi yaxlit dunyoqarashni shakllantirishni qiyinlashtiradi va murakkab ijtimoiy hodisalarni yuzaki qabul qilishga olib kelishi mumkin[3].

v) Globallashuv va multikulturalizm: Garchi bu jarayonlar madaniyatlarni yaqinlashtirishga qaratilgan bo'lsa-da, ular o'zlikni yo'qotish qo'rquvini va natijada bag'rikengsizlik shaklidagi himoya reaksiyasini keltirib chiqarishi mumkin.

g) Siyosiy to'g'rilik: Dastlab ozchilikning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan siyosiy to'g'rilik o'zining ekstremal shakllarida ifoda erkinligini bostirishi va teskari kamsitishga olib kelishi mumkin.

Postmodernistik jamiyatda bag'rikenglikning deformatsiyasi turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin

a) Soxta bag'rikenglik: Boshqalarni ichki qabul qilmaslik yoki befarqlik paytida bag'rikenglikning tashqi ko'rinishi.

b) Tanlab olingan bag'rikenglik: Bir guruhlar yoki g'oyalarni qabul qilish, ayni paytda boshqalarini rad etish.

v) Agressiv bag'rikenglik: Bag'rikenglikni yagona to'g'ri pozitsiya sifatida majburlash, bu esa paradoksal ravishda boshqacha fikrlashga nisbatan bag'rikengsizlikka olib keladi.

g) Bag'rikengsizlikka nisbatan bag'rikenglik: Boshqa madaniyat yoki e'tiqodlarga hurmat bahonasida bag'rikengsizlik ko'rinishlariga bag'rikenglik.

Bag'rikenglikning deformatsiyasi jamiyat uchun jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin

a) Ijtimoiy parchalanish: Jamiyatning konstruktiv muloqotga qodir bo'lmagan ajralgan guruhlarga bo'linishining kuchayishi.

b) Axloqiy mo'ljallarning yo'qolishi: Axloqiy chegaralar va ijtimoiy meyorlarni aniqlashdagi qiyinchiliklar.

v) Ijtimoiy keskinlikning o'sishi: Ochiq to'qnashuvlarga olib kelishi mumkin bo'lgan yashirin ziddiyatlarning to'planishi.

g) Tanqidiy fikrlashning zaiflashuvi: Bag'rikengsizlikda ayblanish qo'rquvi tufayli g'oyalar va hodisalarni tanqidiy baholashni istamaslik yoki qodir emaslik.

TAKLIFLAR

Postmodernistik jamiyatda bag'rikenglikning deformatsiyasi murakkab va ko'p qirrali muammoni ifodalaydi. Uni hal qilish umuman jamiyat ham, har bir shaxsning ham ongli sa'y-harakatlarini talab qiladi[4]. Faqat bag'rikenglik konsepsiyasini va uning amaliy qo'llanilishini tanqidiy anglash orqali turli guruhlar va g'oyalar o'rtasida farqlarni chinakam hurmat qilish va konstruktiv muloqotga erishish mumkin.

Biz bugungi murakkab postmodernistik jamiyatda o'zgalarga bag'rikenglik deformatsiyasi muammosini yengillashtirishda quyidagilarni taklif qilamiz[5].

a) Ta'lim va ma'rifat: Tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.

b) Muloqot va fikr almashish: Murakkab ijtimoiy masalalarni ochiq muhokama qilish uchun maydonlar yaratish.

v) Huquq va majburiyatlarni muvozanatlash: Nafaqat turli guruhlarining huquqlariga, balki ularning jamiyat oldidagi mas'uliyatiga ham urg'u berish.

g) Bag'rikenglik konsepsiyasini qayta ko'rib chiqish: Passiv chidamlilikdan faol o'zaro ta'sir va o'zaro tushunishga o'tish[6].

XULOSA

Haqiqiy bag'rikenglik befarqlik yoki o'z e'tiqodlaridan voz kechishni anglatmasligini, balki muloqotga tayyorlik va madaniyatlar hamda dunyoqarashlarning o'zaro boyitilishini nazarda tutishini yodda tutish muhim. Shu nuqtai nazardan, bag'rikenglik deformatsiyasini yengib o'tish postmodernizm davrida uyg'un va barqaror jamiyat qurishning asosiy omiliga aylanadi. Bag'rikenglikni qayta tushunish va amalga oshirish jarayoni uzoq va murakkab bo'lishi mumkin, ammo bu zamonaviy dunyoning xilma-xilligini saqlash va rivojlantirish uchun zarur. Bu jarayonda ta'lim tizimi, fuqarolik jamiyati institutlari va har bir fuqaro muhim rol o'ynaydi.

Bag'rikenglik deformatsiyasini yengib o'tish faqat nazariy masala emas, balki amaliy ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlash lozim. Bu ijtimoiy barqarorlik, innovatsion rivojlanish va madaniy boylikni saqlab qolish uchun zarur shartdir. Shu sababli, jamiyatning barcha a'zolari, shu

jumladan siyosatchilar, o'qituvchilar, jurnalistlar va oddiy fuqarolar o'rtasida doimiy muloqot va hamkorlik orqali haqiqiy bag'rikenglikni shakllantirish va qo'llab-quvvatlash ustida ishlash zarur.

Xulosa qilib aytganda, postmodern davrida bag'rikenglik tushunchasini qayta anglash va uning amaliy tatbiqini takomillashtirish – bu nafaqat nazariy masala, balki hozirgi va kelajak avlodlar uchun tinch, barqaror va rivojlanayotgan jamiyatni ta'minlashning muhim shartidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNING DOLZARB MASALALARI, RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI" Mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari 2024-yil 17 – 18-may Qarshi – 2024
2. Истон, Д. Категории системного анализа политики / Д. Истон // Антология мировой политической мысли: зарубежная политическая мысль XX в / отв. ред. Г. Ю. Семигин. — М.: Мысль, 1999.
3. «Великая трансформация» Карла Поланьи: прошлое, настоящее, будущее. Под общей ред. Р.М. Нуреева. М.: ГУ-ВШЭ, 2007.
4. Yuldashev, S. U. (2022). SOCIO-CULTURAL FEATURES OF INCREASING THE INNOVATIVE ACTIVITY OF PERSONNEL. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(1), 36-43.
5. Xusnutdinovna, A. N. (2022). Хуқуқий маданият ва демократия уйғунлиги.
6. Мамасалиев, М. М. (2023). ТОЛЕРАНТНОСТЬ И ИНТОЛЕРАНТНОСТЬ: ПРОБЛЕМА МИРА ИЛИ НОРМА?. *Miasto Przyszłości*, 38, 176-181.
7. Mirsaidovich, M. M. (2023). DEFORMATION OF TOLERANCE TOWARDS OTHERS IN POSTMODERN SOCIETY. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(6), 230-232.